

ТЕМА 2. ДИДАКТИКА ВИЩОЇ ШКОЛИ

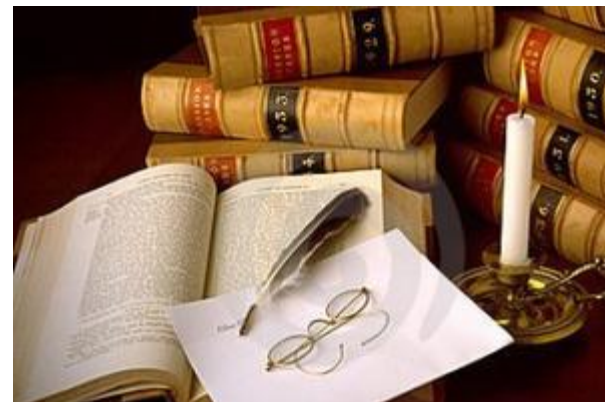
К.пед.н.,доц.
Беспарточна О. І.

ПЛАН

1. Поняття дидактики вищої школи.
2. Закономірності і принципи навчання.
3. Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності.

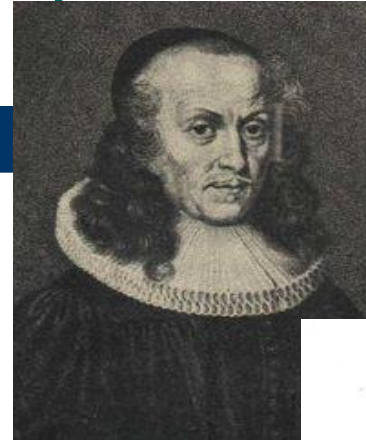

Основні поняття теми: дидактика, зміст вищої освіти, функції компонентів освіти, закони та закономірності навчання, навчальний план, навчальна програма, принцип навчання, метод навчання, засіб навчання, структура навчання, функції навчання, знання, уміння, навички.

Дидактика (грец. *didaktikos* – повчальний) – галузь педагогіки, в якій розглядається теорія освіти й навчання.

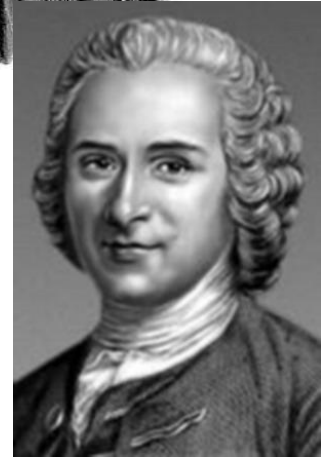
Вольфганг Ратке (1574-1635)
Першим ввів поняття “дидактика”

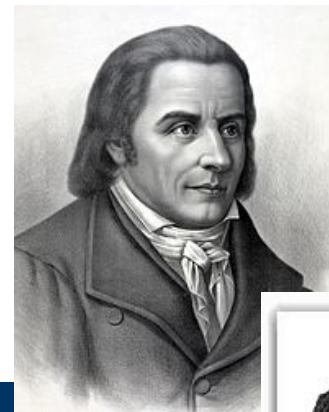
Статус науки дидактика отримала завдяки працям чеського педагога **Яна-Амоса Коменського** (1592-1672). Він першим піднявся до усвідомлення особливих законів у навчанні та вихованні, науково обґрунтував класно-урочну, ступеневу систему навчання й виховання.

Жан-Жак Руссо (1712-1778). Виступав за освіту для всіх дітей на основі їх вільного розвитку з урахуванням природних можливостей особистості.

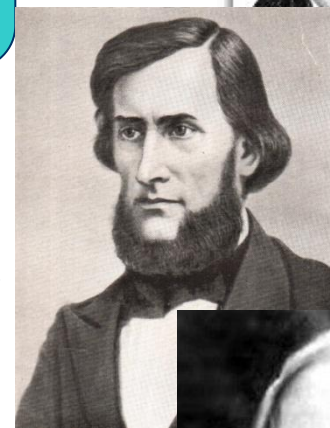
Йоганн Генріх Песталоцці (1746-1827) розробив чітку систему і дидактичні принципи навчання дітей. Вважав, що глибокі знання можна отримати лише за умови послідовного та систематичного навчання.

Йоганн Фрідріх Герbart (1776-1841) розробив теорію ступенів освіти; обґрунтував систему навчання, яка ґрунтувалася на психології й етиці. У підвалини виховання покладав 3 провідні засоби: управління дітьми, дисципліну й виховуюче навчання.

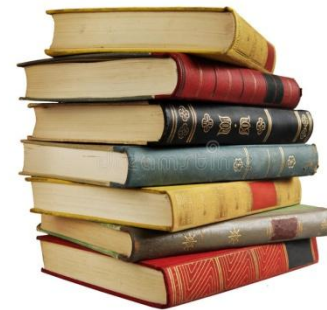
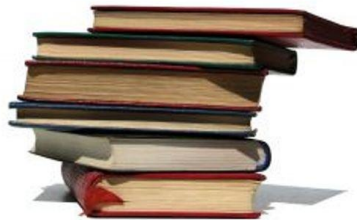

Костянтин Дмитрович Ушинський (1824-1870) основоположник наукової педагогіки і народної школи Росії. В основу свого бачення завдань педагогіки поклав ідею природододільності.

Петро Якович Гальперін (1901-1987) обґрунтував оригінальну дидактичну систему.

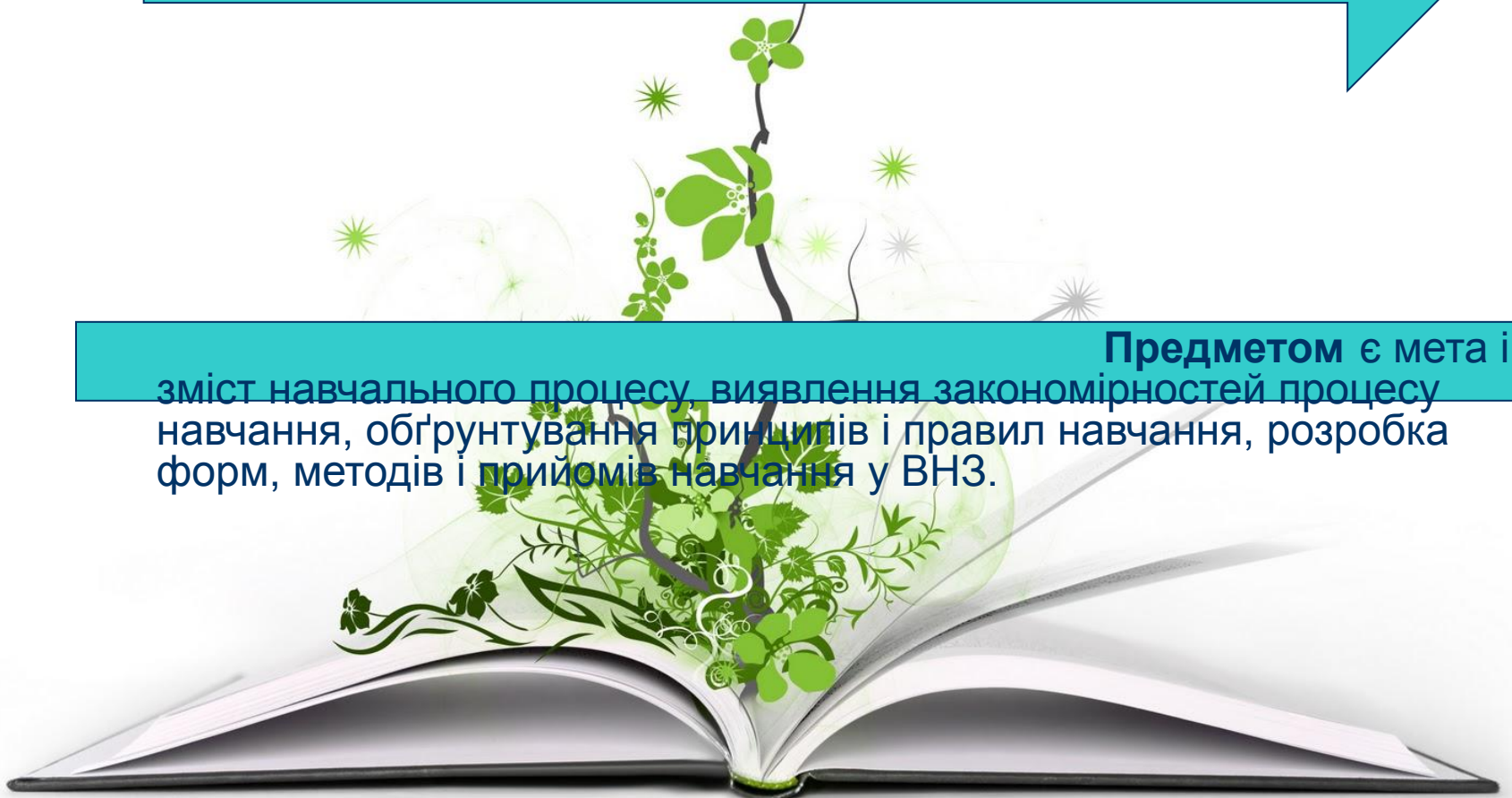
Дидактика (грец. *didaktikos* – повчальний) – галузь педагогіки, спрямована на вивчення і розкриття теоретичних основ організації процесу навчання (закономірностей, принципів, методів, форм навчання), а також на пошук і розроблення нових принципів, стратегій, методик, технологій і систем навчання.

Сучасна дидактика досліджує загальні закономірності викладання різних навчальних дисциплін. Особливості викладання окремих з них є предметом методики.

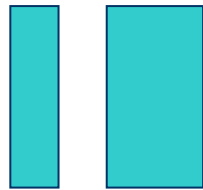

**Об'єктом є навчальний процес
у вищих навчальних закладах.**

**Предметом є мета і
зміст навчального процесу, виявлення закономірностей процесу
навчання, обґрунтування принципів і правил навчання, розробка
форм, методів і прийомів навчання у ВНЗ.**

Функції дидактика (за В. О. Попковим, О. В. Коржуєвим)

Науково-теоретична

Конструктивно-технологічна

Основні категорії дидактики

Навчання – спосіб організації освітнього процесу.

Викладання – діяльність науково-педагогічних працівників.

Мета: організація ефективного навчання кожного студента, взаємодія зі студентами й організація спільної і самостійної діяльності.

Учіння – діяльність студента. Складається з:

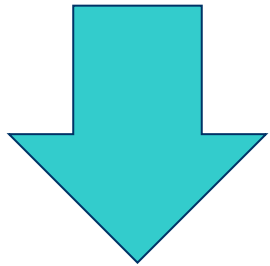
- засвоєння, закріплення і застосування знань, навичок і вмінь;
- самостимулювання до пошуку, розв'язання навальних завдань, самооцінки навчальних досягнень;
- усвідомлення особистого змісту і соціальної значущості культурних цінностей і людського досвіду, процесів і явищ навколишньої діяльності.

Мета навчання – пізнання, збирання й опрацювання інформації про навколишній світ.

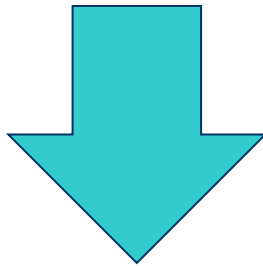
Навчальна діяльність містить:

- оволодіння системами знань та оперування ними;
- оволодіння системами узагальнених і часткових дій, прийомами навчальної роботи, способами їхнього перенесення й перебудови - навичками, вміннями;
- розвиток мотивів навчання, становлення мотивації і змісту;
- оволодіння способами керувати своєю навчальною діяльністю і своїми психічними процесами.

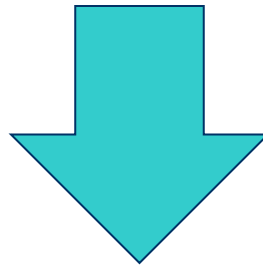
Якість знань оцінюють за такими показниками як:

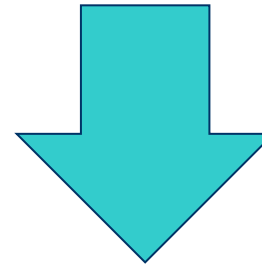
повнота

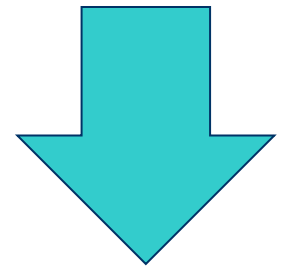
системність

глибина

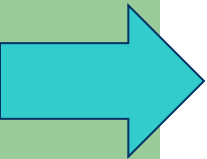

дієвість

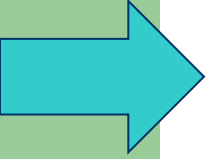

міцність

Процес навчання визначається дидактичними законами і закономірностями.

Динамічний закон – вихідний (початковий) стан об'єкта однозначно визначає ряд наступних його станів.

Статистичний закон при якому передбачається визначення можливості закладених тенденцій у змінні об'єкта а бо системи за певних заданих умов. У дидактиці переважають статистичні закони.

Зміст освіти – певний обсяг і характер систематичних наукових знань, практичних умінь і навичок, а також світоглядних і морально-етичних ідей, якими має оволодіти людина, в даному випадку – студент у процесі навчання.

4 основні елементи змісту освіти (І. Я. Лернер):

Інформація, яка підлягає засвоєнню.

Способи діяльності-уміння, навички

Досвід емоційно-ціннісного
ставлення до знань.

Досвід творчої діяльності.

У доборі змісту педагогічної освіти у світі існують різні підходи:

Політехнізм (в Україні)

Прагматизм (у США)

Енциклопедизм (у Франції)

Екзистенціоналізм (в Англії)

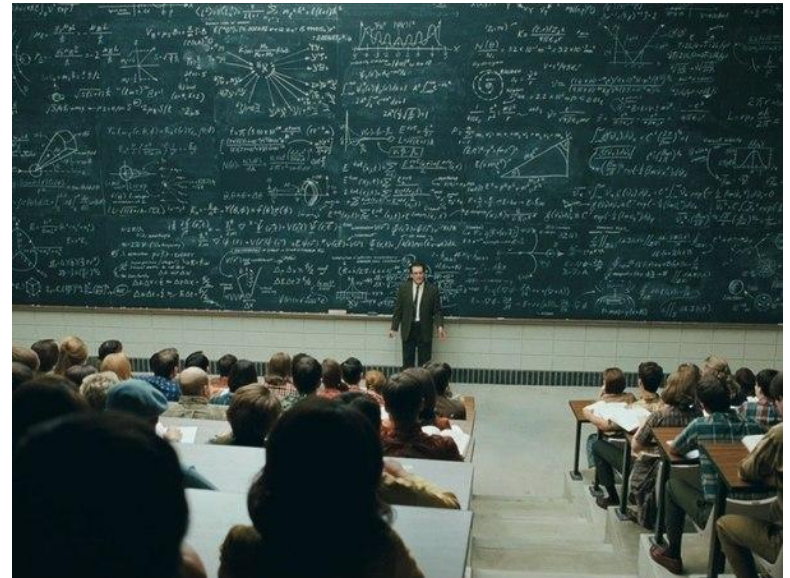

Зміст освіти визначається такими державними документами:

Навчальними планами, навчальними програмами, підручниками.

Провідною формою навчання у ВНЗ є лекція. **Лекція** – це структурний систематичний і системний виклад певної наукової проблеми або її частки.

Види лекцій:

- Лекція-бесіда
- Лекція-дискусія
- Лекція з розбором конкретних ситуацій
- Лекція із застосуванням техніки зворотного зв'язку
- Лекція консультація
- Семінарські заняття

-2-

Закономірності і принципи навчання

Закономірності навчання – стійкі педагогічні явища, які базуються на повторюваності фактів, навчальних дій і теоретичною основою принципів навчання.

Закономірності процесу навчання:

1. Обумовленість навчання суспільними потребами.
2. Залежність навчання від умов, в яких воно відбувається.
3. Взаємозалежність процесів навчання, освіти, виховання, розвитку особистості.
4. Взаємозв'язок навчальних і реальних пізнавальних можливостей учня.
5. Єдність процесів викладання і навчання.
6. Взаємозалежність завдань, змісту, методів і форм навчання в навчальному процесі.

Принципи навчання(дидактичні принципи)

Це певна система основних дидактичних вимог до навчання, дотримання яких забезпечує його ефективність

Принципи навчання

Принцип науковості	Принцип систематичності та послідовності
Принцип доступності, дохідливості викладання	Принцип зв'язку навчання з життям
Принцип свідомості й активності учнів	Принцип наочності
Принцип міцності знань, умінь і навичок	Принцип індивідуального підходу до учнів
Принцип емоційності навчання	Принцип гуманізму
Принцип демократизації	Принцип виховання здорової дитини
Принцип диференціації навчального процесу	Принцип оптимізації навчально-виховного процесу
Принцип не традиційності системи навчання	

-3-

Методи організації та здійснення навчально-пізнавальної діяльності

Методи навчання за джерелом знань:

- словесні, - наочні, - практичні.

Словесні методи навчання:

Лекція (має інформаційний характер, чіткий план)

Пояснення (доказовий виклад матеріалу, пов'язаний з вивчення правил, природничо-математичних законів та явищ)

Розповідь (жвавий, образний, емоційний і водночас короткотривалий виклад питань. Художня розповідь, розповідь-опис)

Бесіда (розмова викладача зі студентами на підставі чіткої системи запитань)

Інструктаж (має інформативний локальний характер)

Наочні методи навчання

Спостереження (забезпечує безпосереднє сприйняття явищ дійсності)

Ілюстрація (показ ілюстрованих посібників (плакатів, карт портретів тощо)

Демонстрація (показ матеріалів у динаміці (використання технічних пристроїв)

Практичні методи навчання:

Вправа

Лабораторна робота

Практична робота

Графічна робота

Експеримент

Виробнича (педагогічна) практика

Методи навчання залежно від типу пізнавальної діяльності

Навчально-виховні

завдання,

що він вирішує

Назва методу

Його сутність

Інформаційно-рецептивний	Передача знань у готовому вигляді: слово + наочність	Розвиток уваги
Репродуктивний	Спонукає студентів до відтворення здобутих знань	Закріплення знань, формування вмінь та навичок, розвиток пам'яті, мовлення
Проблемний	Викладач показує зародження істини конкретної науки, створює проблемну навчальну ситуацію, сам її розв'язує, демонструючи еталон проблемного мислення	Озброєння прийомами та засобами розумової діяльності. Засвоюються засіб та логіка розв'язання проблеми, але без уміння самостійного засвоювання. Розвивається логічне мислення, формується інтерес до навчальної роботи

Методи навчання залежно від типу пізнавальної діяльності

Навчально-виховні
завдання, що він
вирішує

Назва методу

Його сутність

Частково-пошуковий (евристичний)	Викладач організовує та спрямовує думки студентів до самостійного розв'язання проблеми, створюючи проблемну ситуацію та формулюючи проблем	Сприяє переходу знань у переконання. Формує вміння самостійно здобувати знання, сприяє розвитку логічного мислення, виховує інтерес до науково-пошукової діяльності
Пошуковий (дослідний)	Викладач створює проблемну ситуацію, а студенти бачать проблему, формулюють її, самостійно вирішують. Ця проблема відома в науці, але не відома студентам	Сприяє оволодінню методами наукового пізнання. Відбувається розвиток здібності до творчої діяльності

Методи навчання за логікою передачі інформації

Назва методу

Його сутність

Навчально-виховні
завдання, що він вирішує

Індуктивний	Розкриває логіку інформації від часткового до загального	Сприяє формуванню вмінь робити умовивід від окремих часткових фактів та явищ до їх узагальнення
Дедуктивний	Розкриває логіку руху інформації від загального до часткового	Сприяє формуванню вмінь робити умовивід від загального до одиничного, часткового
Традуктивний	Розкриває логіку руху інформації від окремого до окремого, від одиничного до одиничного, від загального до загального	Сприяє формуванню вмінь робити умовивід від окремого до окремого, від одиничного до одиничного, від загального до загального

Методи стимулювання інтересу до навчання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності

Ділові та рольові (драматизація) ігри:

Пізнавальні ділові ігри

Симулятивні ігри (відтворювання відомої ситуації, яка мала місце в історії науки)

Ситуативні ігри (розглядають складні ситуації, які можливі у практиці виробництва)

Методи стимулювання інтересу до навчання й мотивації навчально-пізнавальної діяльності

Навчальні диспути чи дискусії
(обмін думками між студентами,
викладачами та студентами)

Методи стимулювання обов'язку й відповідальності (зовнішній мотив (заохочення, засудження), змагальний мотив, внутрішній мотив)

Методи контролю й самоконтролю за ефективністю навчально-пізнавальної діяльності:

- Методи усного контролю;
- Методи письмового контролю;
- Методи лабораторно-практичного контролю;
- Методи самоконтролю.

Дидактичні вимоги до вибору методів навчання

Критеріями вибору методів навчання є:

- генеральні завдання виховання особистості;
- мета й завдання навчання взагалі та конкретного етапу зокрема;
- закономірності та принципи навчання;
- зміст навчального матеріалу;
- навчальні можливості студентів;
- наявність засобів навчання;
- психолого-педагогічні можливості педагога.

ВИСНОВОК:

Отже, дидактика це галузь педагогіки, спрямована на вивчення і розкриття теоретичних основ організації процесу навчання (закономірностей, принципів, методів, форм навчання), а також на пошук і розроблення нових принципів, стратегій, методик, технологій і систем навчання.

Об'єктом є навчальний процес
у вищих навчальних закладах.

Предметом є
мета і зміст навчального процесу, виявлення закономірностей процесу навчання, обґрунтування принципів і правил навчання.

Функції дидактики: науково-теоретична, конструктивно-технологічна
Основними категоріями дидактики є: навчання, викладання, учіння.

Основні закономірності процесу навчання:

- Обумовленість навчання суспільними потребами.
- Залежність навчання від умов, в яких воно відбувається.
- Взаємозалежність процесів навчання, освіти, виховання, розвитку особистості.
- Взаємозв'язок навчальних і реальних пізнавальних можливостей учня.
- Єдність процесів викладання і навчання.
- Взаємозалежність завдань, змісту, методів і форм навчання в навчальному процесі.

Основні принципи навчання:

- Принцип науковості
- Принцип систематичності та послідовності
- Принцип доступності,
- дохідливості викладання
- Принцип зв'язку навчання з життям
- Принцип свідомості й активності
- Принцип наочності
- Принцип міцності знань, умінь.
- Принцип індивідуального підходу до учнів
- Принцип емоційності навчання
- Принцип гуманізму
- Принцип демократизації
- Принцип виховання здорової дитини
- Принцип диференціації навчального процесу
- Принцип оптимізації навчально-виховного процесу
- Принцип не традиційності системи навчання

Методи навчання:

- Словесні: лекція, пояснення, розповідь, бесіда, інструктаж
- Наочні: спостереження, ілюстрація, демонстрація
- Практичні: вправа, лаб. робота, практична робота, графічна робота, експеримент, виробнича практика.

Методи стимулювання інтересу до навчання:
ділові та рольові ігри, навчальні диспути.

Контрольні запитання та завдання:

- Сформулюйте сутність поняття дидактика вищої школи.
- Дайте стислу характеристику основним моделям освіти
- Охарактеризуйте провідні форми навчання

Самостійно підготувати:

- Структура процесу оволодіння знаннями, уміннями й навичками, формування компетентності.
- Загальні закономірності навчально-виховного процесу
- Принципи, методи та засоби навчання у ВНЗ
- Класифікація педагогічних технологій
- Проаналізувати різні підходи до класифікації педагогічних технологій
- Контроль та облік знань, умінь, навичок студентів у ВНЗ

Дякую за увагу!

bespartochnay@ukr.net

